

Live Nerموen
Kulturutredningen 2014,

Kulturdepartementet
Postboks 8030 Dep
0030 Oslo

Live.Nerموen@kud.dep.no

Vår ref. KG 2012 015

Bergen 22.05.12

LANDSLAGET FOR LOKAL- OG PRIVATARKIV (LLP) - INNSPILL TIL KULTURUTREDNINGEN 2014

LLP takker for muligheten for å levere innspill til Kulturutredningen 2014, og takker for utsatt frist til 22. mai.

Om LLP

Landslaget for lokal- og privatarkiv (LLP) er en medlemsorganisasjon for institusjoner og enkeltpersoner som arbeider med vern og formidling av kommune- og privatarkiv, eller som er opptatt av arkivspørsmål. Medlemmene i LLP er arkivinstitusjoner, museum, kommuner, bibliotek, historielag og privatbedrifter, og flere av arkivverket sine institusjoner. LLP har også personlige og assosierte medlemmer.

Kommunale arkiver og deres plass i arkivlandskapet

I dag har vi i underkant av 25 kommunale arkivinstitusjoner som interkommunale arkiv, fylkesarkiv og byarkiv. Alle disse institusjonene, med ett unntak, har depottjeneste. To institusjoner, Bergen byarkiv og Drammen byarkiv, er å regne som såkalte "totalarkiv." Det vil si at de ansvar for både arkivdanning, utarbeiding av daglige arkivrutiner samt depot- og formidlingsoppgaver. I de kommunale arkivinstitusjonene er det ca. 300 ansatte, geografisk spredd over hele landet og alle fylker. 85 % av kommunene (ca 360 i antall), er med i en interkommunal arkivordning eller tilsvarende. Det arbeides ca. 800.000 årsverk i offentlig sektor, over halvparten av dette er knyttet til kommunal sektor

Kommunale arkiv er i liten grad påaktet eller omtalt i tidligere statlige utredninger eller stortingsmeldinger. Stort sett så handler slike utredninger om statlige arkiver eller statlig arkivsektor sitt behov. Hovedtyngden av all dokumentasjon i offentlig sektor skjer tross alt i kommunal sektor, som både i praksis utøver de fleste fellestjenester – og som også har hovedtyngden av andel ansatte i offentlig sektor. For de som jobber med arkiv i kommunal sektor har det skjedd svært lite som følge av en endret kulturpolitikk.

Det finnes et svært kompetent arkivfaglig miljø i kommunal sektor, som gjennom mange år har jobbet kollektivt for å sikre løsninger for hele sektoren. Etableringen av Kommunearchivinstitusjonenes Digitale Ressurscenter SA (KDRS) er et eksempel på dette. KDRS er eid av åtte kommunearchivinstitusjoner i fellesskap, og dekker over halvparten av norske kommuner og fylkeskommuner. Målsetningen til KDRS er ”å aktivt bidra til å utvikle og effektivisere langtidslagring av digitale arkiv innenfor kommunal og fylkeskommunal sektor” (jf. <http://www.kdrs.no/>).

Arkiv i kommunal sektor handler ikke bare om bevaring av arkiver, men også om effektiv arkivdanning. I mye større grad må stortingsmeldinger og andre utredninger se sammenheng mellom kommunal arkivdanning og bevaring.

En grunnleggende forskjell mellom statlig og kommunal sektor er at statlig sektor får finansiert depot m.m. over statsbudsjettet (arkivverket). Kommunene har det hele og fulle ansvaret for eget arkivdepot, og mottar heller ikke støtte slik som museene. Disse forskjellene gjør at det er vanskelig for kommunene og kommunearchivinstitusjonene å oppfylle arkivlovens krav. I et presset kommunebudsjett kan lett arkiv og arkivspørsmål bli salderingspost.

I de senere årene har det vært stor interesse i kommunal sektor for å organisere tjenester interkommunalt (PP-tjenester, renovasjon og andre kommunale oppgaver). De fleste interkommunale samarbeidsordningene plikter å følge arkivloven, men erfaringene er at arkiv- og dokumenthåndteringen i slike selskap ikke blir tilstrekkelig ivaretatt. I tillegg er vi i en situasjon der det offentlige i utstrakt grad kjøper tjenester av private aktører. Dokumentasjon fra private barnehager, skoler, barnevernsinstitusjoner og leverandører av tekniske tjenester blir med dagens lovgivning ikke sikret bevaring. Det vil si at store deler av landets innbyggere ikke vil kunne få innsyn i dokumentasjon av skolegang eller andre tjenester som det offentlige har betalt – men som er levert av andre.

Når arkivlov og offentlighetslov ikke følges, svekkes offentlighetens kontrollfunksjon. Tilgangen til arkivene reduseres, og mulighetene for innsyn og tolkning av dokumentasjonen reduseres. Resultatet er at viktig samfunnsdokumentasjon kan gå tapt. Hvis ikke fokus på kommunale arkiver generelt styrkes, er sannsynligheten stor for at viktig dokumentasjon vil kunne gå tapt. Dette gjelder både juridisk, forvaltningsmessig og forskningsmessig dokumentasjon. Foruten tap av kulturminner, vil det kunne være store kostnader og erstatningskrav knyttet til slike tap.

Riksrevisjonens rapport

Riksrevisjonens rapport fra september 2009 viser at det er store utfordringer knyttet til kommunale arkiver. Dette gjelder både med hensyn til arkivlokaler, sikring og tilgjengeliggjøring av arkivene, men også i forhold til bevaring av elektronisk arkivmateriale. Det pekes også på at både Kulturdepartementet og Arkivverkets oppfølging overfor kommunal sektor ikke har vært tilstrekkelig.

For det første peker rapporten på at manglende sikring av arkivene, gir stor fare for tap. Dette skyldes fysiske mangler ved arkivlokalene og depotinstitusjonene, at fagsystemer og elektroniske arkiv er ikke godt nok sikret, samt at vedlikehold av elektronisk arkivmateriale ikke godt nok utført.

Rapporten peker videre på at mye arkivmateriale er utilgjengelig for brukerne. Dette skyldes blant annet stort etterslep på ordning og registrering av arkivene, og at det i liten grad er tilrettelagt for bruk av kommunale arkiver. Elektronisk arkiv og digitalt skapt arkivmateriale er i liten grad tilgjengelig, i følge rapporten. Dessuten er kompetansebehovet stort, og aktiv formidling skjer sjeldent.

Privatarkiver og deres plass i landskapet

Imidlertid er det slik at mange kommunale arkivinstitusjoner også oppbevarer, tilgjengeliggjør og også *formidler* privatarkiver. Støtteordningen for privatarkiver er et steg i riktig retning, men er generelt altfor liten målt i antall kroner.

Støtteordningen for privatarkiv kom på plass ti år etter lanseringen i ABM-meldingen, og etter oppfølging fra LLP og andre. Størrelsen på ordningen er 2 millioner kroner pr. år. Ordningen er altfor begrenset til å løfte arbeidet på landsplan. Resultatene så langt er relativt gode, med støtte i 2010- 2011 til 43 prosjekter for bevaring og tilgjengelig-gjøring (herunder digitalisering) av privatarkiver. Det er et tydelig behov for å styrke ordningen, noe antallet søknader viser.

Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek (Arbark) og Misjonsarkivet er eksempel på to av LLPs medlemmer som har fått bedre arbeidsbetingelser de siste 5-10 årene. De har dermed kunnet bidra til å oppfylle målene om at alle skal ha tilgang til kulturopplevelser og om økt kvalitet. Noen institusjoner har fått prosjektmidler som i perioder kan ha økt muligheten for dette.

Arkiv er det stedet der man kan oppleve å møte autentiske stemmer fra fortida som snakker direkte til deg. Arkivinstitusjoner kan tilby følelsen av identitet, sted, historie og kultur, og personlig og kollektiv hukommelse, sier arkivteoretikeren Terry Cook. Han fortsetter: Det er dette som er hovedberettigelsen for arkiv for de fleste brukere - selv om vi også skal vedlikeholde etterrettelighet og administrativ kontinuitet for myndighetene og beskytte enkeltpersoners rettigheter.

Alle skal finne noe å identifisere seg med i arkivene. Da skal det ikke bare finnes materiale om store menn og hva det offentlige har gjort. Nei, det må finnes materiale om bedrifter, foreninger og folk som har bodd her før osv. Privatarkiv må bevares i langt større grad enn i dag og annen dokumentasjonsaktivitet bør drives for å skape bedre dokumentasjon der arkiver mangler. Skal vi få det til dette, må institusjonene blant annet ha mulighet for å drive forskning og formidling. Forskning er viktig for å gi kunnskap og opplevelse til folk, fortelle historier fra arkivene og arkivenes verden i mange kanaler. Alle, også de som ikke er aktive arkivbrukere, fortjener å få del i arkivdelen av kulturarven.

Begrunnede forslag til endringer LLP mener bør gjøres i kulturpolitikken

I St.meld. nr. 48 (2002-2003) Kulturpolitikk fram mot 2014 ("Kulturmeldinga"), sies det i kapitlet "Meir heilskapleg dokumentasjon av samfunnsutviklinga": "Siktemålet er å følgja opp med ei større kartlegging om det norske arkivlandskapet for å få eit samla oversyn som kan nyttast som grunnlag for planlegging og initiativ over eit breiare felt, mellom anna som grunnlag for prioriteringar innanfor den støtteordninga for privatarkiv som det er semje om at ABM-utvikling skal forvalta. Den statlege støtteordninga for privatarkiv som vart varsla i abm-meldinga, bør ha ei todelt innretning. Det eine elementet vil vera å stø arbeidet med berging, ordning og katalogisering, det andre å stø ulike formidlingstiltak.". Både i kultur- og

i ABM-meldinga fra 1999 omtales ”støtteordninga for privatarkiv som det er semje om at ABM-utvikling skal forvalta”.

Privatarkiv er arkiv etter organisasjoner, bedrifter og personer og de tas vare på av mange slags institusjoner, men svært mye går tapt. Om vi så å si bare tar systematisk vare på det offentlige arkiver, gjør vi samfunnets hukommelse relativt ”ensidig”

Et krafttak trengs derfor for at vi skal få en mer helhetlig samfunnsdokumentasjon. Støtteordningen som kom i gang fra 2009 er viktig, men er kun på 2 millioner kroner.

Tiltak som LLP vil ha på dagsordenen

LLP støtter Bergen Byarkiv som har meldt inn følgende om finansiering av arkivsektor kontra museumssektor: ”En sak er at det går uforholdsmessig mye større ressurser til museumssektoren enn til arkivsektoren [...]. En annen sak er at store deler av museumstilskuddene går som faste driftstilskudd til museene under Kulturdepartementet, mens ytterst lite går til drift av sammenlignbare institusjoner på arkivområdet. Pr. i dag er det kun to arkivinstitusjoner, mens det er over 90 konsoliderte museer som mottar slik støtte. Den støtten som fordeles utover arkivlandskapet skjer i form av prosjektmidler fra Kulturrådet. Årlig dreier det seg om 10 - 15 mill.

Noe overfladisk beskrevet kan det derfor se ut som at vi har et slikt bilde: På museumsfeltet har vi en forholdsvis balansert innsats mellom driftsbasert støtte og prosjektmidler. På arkivfeltet har vi en tilnærmet enerådende bruk av prosjektmidler, (og i sum betydelig mindre enn på museumsfeltet).”

Tiltak for å sikre flere privatarkiv kan være driftsstøtte over statsbudsjettet til flere ikke-statlige arkivinstitusjoner som arbeider med privatarkiv til de to som står der i dag: Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek og Misjonsarkivet i Stavanger.

I en tid da flere offentlige *tjenester leveres av private aktører*, trengs det tiltak for å sikre at disse tjenestene (private barnehager, skoler, tekniske tjenester, pleie og omsorg m.m.) blir dokumentert.

Elektroniske arkiv vil forsvinne fra samfunnets kollektive hukommelse om de ikke aktivt bevares og vedlikeholdes. Elektroniske arkiv fra privat sektor er enda mer utsatt enn de fra offentlige sektor. Det trengs sterke regionale institusjoner som kan bevare og formidle elektroniske arkiv, både offentlige og private.

Dessuten foreslår vi utprøving av modeller for sterkere regionale arkivinstitusjoner, som arbeider med statlige, kommunale og private arkiv – og som formidler disse i sammenheng. Kulturrådet kan gis i oppdrag å stimulere og finansiere slike forsøk, jfr. ABM-utviklings rolle i museumsreformen.

En nasjonal *digital satsing* må tuftes på en helhetlig tenkning som inkluderer kulturarvmateriale fra ulike typer institusjoner og sektorer. Folk har behov for tilgang til samfunnets arkiver - både statlige, kommunale og private (bedrifter, organisasjoner og personer). Det er vesentlig for den demokratiske retten til kunnskap i vårt samfunn og må ligge til grunn for et digitaliseringsløft. Digitaliseringsmeldingen tok ikke høyde for dette, den varslet også et digitaliseringsråd, som skulle vurdere prioriteringer, men et slikt råd er ikke etablert.

Et eget innsatsprogram for digitalisering av kommunale arkiv og privatarkiv (midler som arkivinstitusjoner kan søke på) bør etableres. Videre bør det etableres nasjonale og regionale fellesløsninger og kompetansemiljøer for digitalisering, langtidsbevaring og formidling. Det bør nedsettes digitaliseringsråd med særlig ansvar for å trekke ikke-statlig arkivsektor og museene inn i digitaliseringsløftet.

Stiftelsen Asta som drifter arkivportalen.no Dette er arkivenes kanal inn til et abm-søk og søk på "europeana", og bør sikres statlig driftsstøtte.

Positive resultater

Tiden etter 2005 har vært en periode med økte bevilgninger til kulturlivet, og hvor det har blitt gjennomført organisatoriske og andre endringer innenfor kulturlivet. Arkivfeltet utenfor det statlige Arkivverket har dessverre ikke fått stor del i dette. Likevel har utviklingsmidler (ABM-utvikling / Norsk kulturråd) til arkiv vært et bidrag for å løfte arkivfeltet, og blant annet er støtteordningen for privatarkiv viktig.

Fra ABM-utvikling ble etablert i 2004 ble det mulig for arkivsektoren å søke på utviklingsmidler. LLP mener det er formålstjenlig med et utviklingsorgan for sektoren og har vært godt fornøyd med ABM-utviklings / Norsk kulturråds arbeid sett i forhold til de ressurser de har til rådighet. Samtidig vil vi sterkt understreke at arkivfeltet fortjener større oppmerksomhet og ressurser enn det er tildelt i dag. LLP vil derfor påpeke at KKD bør "tilstrebe å styrke arkivfeltet" slik også DIFI anbefalte i sin evaluering av ABM-utvikling.

Utviklingsmidler fra ABM-utvikling / Norsk kulturråd har muliggjort bl.a. Arkivportalen.no, som er utviklet av stiftelsen Asta (som eies av LLP og Riksarkivaren).

Vi vil også framheve to prosjekter LLP har gjennomført med utviklingsmidler. Dette gjelder det tre-årige forskningsprosjektet *Minoriteter i offentlige arkiver* utgitt på ABM-media og et metodeutviklingsprosjekt innen elektronisk arkivbevaring, "Minnehåndtering" utgitt som ABM-skrift (#43).

Med midlene til "Forskning om museer og arkiv" fikk vi nylig to arkivforskningsprosjekt. Det ene forskningsprosjektet i Oslo byarkiv om *Majoritets- og minoritetsperspektiv i arkivbevaring* og ett i Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane om *Medvitne val eller tilfældige handlingar?* – om innsamlingspolitikken som har vært ført på arkiv- og museumsfeltet.

Videre har vi fått enkelte dokumentasjons- og formidlingsprosjekter av vårt multikulturelle samfunn (Oslo byarkiv og Opplandsarkivet, avd. Maihaugen) og vi har fått utvikling av skoleformidling og bruk av kunst i arkivformidling (eks. DORA, Oslo byarkiv, IKA Kongsberg).

Dessuten er det i løpet av disse årene blitt utviklet et elektronisk arkivfaglig tidsskrift, Tidsskriftet Arkiv på nett.

Alt dette er resultat av en positiv utvikling på området, men langt fra tilstrekkelig i forhold til de verdiene som arkivene representerer.

En helhetlig arkivpolitikk

Målet må være arkiv for alle – og om alle.

Norge trenger en helhetlig arkivpolitikk, for alle sektorer og for alle nivåer. Man kan ikke fortsette å ”diskriminere” kommunal sektor og privatarkivarbeidet i forhold til arkivverket og statlig sektor generelt. Det er i de kommunale og private arkivene sporene etter de fleste innbyggerne befinner seg. Norge trenger med andre ord en organisasjonsgjennomgang av ”arkivlandskapet”. Til dette vil Nysæterutvalgets rapport være en inspirasjonskilde.

LLP ønsker at Kulturutredningen 2014 vil ha hovedfokus når det gjelder arkiv, nemlig *organisering* av arkivlandskapet og *tiltak* i form av økonomi og ressurser for å sikre kulturarv og dokumentasjon. Dette henger sammen. Et regionalt arkivlandskap med felles regionalt ansvar, vil måtte kreve innsats i regionen for å etablere tilfredsstillende lokaler og ressurser. Stikkord er økonomisk støtte til godkjente depotlokaler, til bevaring av privatarkiver, til kompetansebygging på arkivdanningsområdet og til bevaring av elektroniske arkiv. Det synes både urimelig, ulogisk og urettferdig at staten kan støtte bygg til museer – men ikke til arkivlokaler.

I en tid da det offentlige mer og mer kjøper tjenester av private aktører, trengs det tiltak for å sikre at også disse tjenestene blir dokumentert. Dokumentasjon fra private skoler, private barnehager, private barnevernsinstitusjoner m.m. blir med dagens lovgivning ikke sikret bevaring. Det vil si at store deler av landets innbyggere ikke vil kunne få innsyn i dokumentasjon av skolegang eller andre tjenester som det offentlige har betalt – men som er levert av andre. Dersom det offentlige senere får krav om erstatning på grunn av manglende skolegang eller andre forsømmelser, vil dette kunne få store økonomiske konsekvenser – i tillegg til brudd på tillitt mellom det offentlige og berørte enkeltmennesker.

Det vil nemlig alltid være slik at:

- Gode arkiver er dyre.
- Dårligere arkiver er enda dyrere.
- Ingen arkiver er det dyreste av alt.

Med vennlig hilsen

Karin Gjelsten
Styreleder LLP

Landslaget for lokal- og privatarkiv
Sekretariat:
c/o Bergen byarkiv
Bergen kommune
Postboks 7700
5020 Bergen

Styreleder

Karin Gjelsten
Bergen byarkiv
55 56 61 84

E. post: postmottak@llp.no
www.llp.no

e-post: Karin.Gjelsten@bergen.kommune.no

Organisasjonsnummer: 978 610 692